

3. Каджаспирова Г.М., Каджаспиров А.Ю. Педагогический словарь. – М.: Изд. Центр „Академія», 200. – 176с.
4. Леонтьев А.Н. Потребности, мотивы, эмоции. – М.: МГУ, 1971.–216с.
5. Макаренко А.С. Некоторые выводы из моего педагогического опыта: Избр. произв. В 3-х т. – 2-е изд., испр. и доп. – К.: Рад. Школа, 1985. – Т.3: Общие проблемы педагогіки. – 590с.
6. Макаренко А.С. Педагогика индивидуального действия: Избр. произв. В 3-х т. – 2-е изд., испр. и доп. – К.: Рад. Школа, 1985. – Т.3: Общие проблемы педагогіки. – 590с.
7. Общая психодиагностика / Под ред. А.А. Бодалева, В.В. Стопина. – М.: МГУ, 1987.–304с.

УДК 378. 18 (045)

ОПОРА НА ПОЗИТИВНЕ В СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

**Н.А. Сівак
(Хмельницький)**

У статті розкрито використання А.С. Макаренком принципу опори на позитивне. Обґрунтовано необхідність його використання для соціалізації студентської молоді на сучасному етапі.

Ключові слова: *опора на позитивне, соціалізація особистості, соціалізація студентської молоді.*

В статтє раскрыто использование А.С. Макаренко принципа опоры на позитивное. Обоснованно необходимость его использования для социализации студенческой молодежи на современном этапе.

Ключевые слова: *опора на позитивное, социализация личности, социализация студенческой молодежи.*

The question of A.S. Makarenko's reference to the positive has been revealed in the article. The imperativity of its use for student youths socalization on the contemporary stage has been analyzed.

Key words: *support on positive, socialization of personality, socialization of student young people.*

Постановка проблеми. Сьогодні, в період активізації самосвідомості суспільства і пошуку шляхів стабілізації на основі посилення демократичних перетворень, з'являється потреба в активних і творчих особистостях, здатних швидко і адекватно реагувати на те, що відбувається навколо, знаходити нетривіальні способи взаємодії з новими умовами середовища, вміти мінятися відповідно до цих умов, при необхідності міняти ці умови, роблячи їх прийнятними для себе.

Одним із найголовніших завдань нашого суспільства є виховання всесторонньо розвинутої особистості. Багато цінних та необхідних порад

ми знайдемо у спадщині відомих усьому світові педагогів. Творчо працюючи педагоги та наставники, які намагаються зацікавити своїх вихованців, виявити тих, хто зробили крок уперед у своєму розвитку, заохотити усіх можливою перспективою свого росту, у соціалізації студентської молоді спираються на те позитивне, що є обов'язковим в кожного студента.

Проблема полягає в тому, що у навчальних закладах досить часто зустрічаються педагоги, які бачать і підкреслюють у студента лише негативні моменти чи недоліки, ставлячи цим самим під загрозу життя в соціумі не одного студента, а цілої групи, цілого колективу. Важливою складовою соціалізації студентської молоді є особистісно-орієнтована взаємодія педагога та студента. Принцип опори на позитивне в людині ставить серйозні вимоги до організації життєдіяльності студентів, потребує створення здорових стосунків між педагогом та студентом, продуманого змісту навчально-виховних занять, їх форм і методів.

Метою даної статті є розкриття теоретико-практичного значення спадщини А.С.Макаренка щодо використання методу опори на позитивне у процесі соціалізації студентської молоді.

Основою всієї багатогранної виховної діяльності Антона Семеновича Макаренка була його глибока педагогічна мудрість – вміння побачити в кожному позитивне, вміння знаходити шлях до нього, розвивати високі моральні якості та з допомогою їх долати всі перешкоди, усе негативне, що може бути присутнім у характері, у душі кожного вихованця.

Великий педагог вимагав від вихователів педагогічного оптимізму, вміння підходити до кожного з оптимістичною гіпотезою, тобто вміння проектувати кращі риси, опиратися на позитивні якості.

А для цього необхідно поважати кожного, бачити в ньому не просто об'єкт виховної дії, а, перш за все, особистість, громадянина, який має свої права та обов'язки. Антон Семенович неодноразово підкреслював, що основним принципом всієї його педагогічної діяльності завжди було: якомога більше вимогливості до людини, але разом з тим і якомога більше поваги до неї... Це принцип гуманізму, на основі якого будуються відносини між людьми в суспільстві. В повазі та в вимогливості проявляється висока оцінка особистості, віра в її можливості, турбота про її розвиток.

А.С. Макаренко бачив в кожному із своїх вихованців, перш за все, позитивне, він постійно шукав і знаходив в кожному з них ті позитивні якості, які глибоко сховані в людині, знаходив найбільш ефективні шляхи використання цих кращих рис.

У критичні моменти Макаренко завжди підтримував вихованця, закріплюючи його віру в свої сили, допомагав йому побороти усе негативне в його характері і поведінці, виключаючи можливість відродження використаних ним раніше негативних звичок. Немає безнадійно зіпсованих, поганих від природи людей, уважав Антон Семенович. Якщо молода людина, студент має негативні якості, то в цьому вина саме того, хто виховував, хто не зумів пробудити до життя і розвинути в ньому те позитивне, що є в кожній людині.

Як правило, певні недоліки студентської молоді піддаються виправленню. Своєчасне втручання, опора на позитивне дають можливість зберегти і розвинути в них основні здорові “паростки”. Тому А.С. Макаренко вважав, що “виховання нової людини – справа щаслива та посильна для педагогіки” [3].

Чому ж так важливо і необхідно опиратися у соціалізації студентської молоді на позитивне? Перш за все тому, що в цьому проявляється повага до особистості студента, який повинен відчувати, що його поважають, йому довіряють, що будь-яка його добра справа матиме підтримку. Це викликає бажання стати кращим, не зруйнувати гарну думку про себе, виправдати довіру, постійно демонструвати кращі сторони свого характеру. Велика помилка – будувати виховний процес на постійному підкреслюванні недоліків студента, цим самим підривати його віру в себе, в свої сили та можливості. [5]

На жаль, в нашій практиці ще досить часто можна почути такі слова педагога до студента: “Ти всеодно нічого не знаєш і не будеш знати ” або “Від тебе нічого, крім поганого не дочекаєшся”. Такі слова, зрозуміло, не те, що не допомагають дітям, а тільки вбивають віру у свої власні сили. Студент починає гірше вчитися та дедалі отримувати більше зауважень в поведінці. В жодному випадку не можна допустити, щоб студент думав, що його вважають безнадійним. Доброзичливе ставлення педагога, його чуйність, навіть в самого слабкого, недисциплінованого студента викликають бажання досягти кращих успіхів в навчанні та в поведінці.

У досвіді А.С. Макаренка метод довіри, поваги, опори на позитивне в кожному вихованці в сукупності з високою вимогливістю давав, як відомо, гарні результати [4].

Багато положень, сформульованих у свій час великим педагогом, уже глибоко ввійшли в практику наших кращих педагогів. Ми можемо побачити, як органічно в їх роботі поєднуються вимогливість та повага до студентів, загальні вимоги до колективу з індивідуальним підходом до кожного та велике бажання знайти шлях до того кращого, що обов’язково є в кожному студенті.

Досвід показує, що той педагог, який має чуйний та уважний підхід до кожного студента, зможе завоювати повагу та любов серед своїх студентів, ставши їм дійсним наставником та другом. Девізом такого педагога має бути фраза: “Радості та горе, успіхи та невдачі переживати, як свої власні”.

Гарною формою оцінювання студентів є залучення до виставлення оцінки всією групою. Необхідно частіше звертати увагу однокласників на гарні риси окремого студента для підняття його авторитету (особливо в тих випадках, коли цей учень не користується любов’ю та повагою своїх товаришів). Жоден гарний вчинок студента не повинен пройти безслідно. Тому корисним є використання методу заохочення, оскільки дуже важливо похвалити студента за виконану роботу чи гарний вчинок. Цей метод збільшує рівень самоповаги, розвиває впевненість в своїх силах. Таке гарне, чутливе ставлення педагога до кожного студента підтримує в колективі студентів веселий та бадьорий настрій, який Антон Семенович Макаренко назвав одним словом «мажор». Разом з тим не можна ідеалізувати дітей, не звертати уваги на їхні

недоліки. Допмагаючи кожному студенту та всьому колективу усвідомлювати свої сили та можливості, необхідно направляти їх на викорінення недоліків. Саме так чинять дійсні педагоги, майстри своєї справи.

Розвиваючи твердження А.С. Макаренка про те, що виховання – справа щаслива і посильна для педагога, ми зовсім не намагаємося довести, що виховувати дуже легко і просто. Відомий педагог К.Д. Ушинський у своїй «Педагогічній антропології» писав: “Мистецтво виховання має одну особливість: воно майже всім здається справою знайомою і зрозумілою, а іншим – дуже легкою...”[6]

Головна особливість і важкість виховання полягає в тому, що немає готових, підходящих для кожного випадку формул, рецептів, якими б могли оперувати педагоги. Виховання та навчання вимагають від вихованців творчості, різноманітних психолого-педагогічних прийомів використовуваних за тих чи інших конкретних умов. Основні аксіоми повинен пам’ятати педагог: усі люди потребують любові та поваги до себе, віра в сили та можливості студента, впевненість у кожному студенті.

Ми досить часто захоплюємося тим лікарем, який може переконати хворого в тому, що він скоро одужає. Впевненість лікаря піднімає настрій хворого, мобілізує і стимулює його сили. Цього ж вимагає суспільство від педагога.

Саме так чинив А.С.Макаренко, коли в колонію привозили нову партію дітей різного віку, він, перш за все, збирав їх усіх разом і переконував в тому, що через 7-8 років вони будуть гарними працівниками, достойними людьми, а потім повсякчас учив їх, як цього досягти. Маючи велику віру в краще майбутнє кожного, А.С.Макаренко вселяв її в своїх вихованців. Великий педагог завжди підкреслював, що глибоко в душі кожного з нас тліє бажання бути хорошим, мужнім, тим, хто заслуговує схвалення. Варто лиш наштовхнути на це хороше, достатньо вкинути в цю душу іскринку, з якої спалахне вогонь.

Педагогічна любов включає в себе і сердечність, і турботу, і тактовність, і розумну вимогливість, почуття міри в прояві любові та вимогливості, готовність в будь-яку хвилину прийти на допомогу, і в той же час непримиримість до поганих звичок, до будь-яких недоліків. Висококваліфікований педагог, який глибоко знає свій предмет, завжди користується довірою та повагою студентів [2].

Слово Антона Семеновича мало велику силу переконання, він умів чітко і логічно викладати матеріал. На його заняттях вихованці з великим інтересом виконували усі запропоновані завдання, а для порушення дисципліни їм просто не було часу. Макаренко вмів пробуджувати жагу до знань і повагу до науки, а також бажання бути корисними Батьківщині. Цього він досягав продуманою організацією колективу, глибокими знаннями колективу та кожного члена колективу окремо, вмінням в кожному помітити позитивне, вчасно підтримати та розвинути його [4].

Не кожному педагогу студент відкриє свою душу, не кожен матиме довіру. Страшним ворогом виховання є зверхність, офіційність в спілкуванні, байдужий та поблажливий тон.

Щоб стати педагогом – вихователем з великої літери, отримати вміння, як говорив Макаренко, “проекувати особистість”, потрібно постійно

та уважно вивчати досвід кращих вітчизняних та зарубіжних педагогів-вихователів, передові методи навчально-виховної роботи [3].

Великого значення у формуванні особистості А.С.Макаренка надавав колективу. Досить часто педагоги використовують розроблений Антоном Семеновичем метод “паралельної педагогічної дії”, який полягає у тому, що в колективі, з допомогою колективу відбувається вплив на кожного студента. Колектив в руках досвідченого педагога є могутнім інструментом виховання і особливо інструментом пробудження та розвитку в кожному вихованці позитивних рис.

А.С.Макаренко приділяв значну увагу створенню і закріпленню тих гарних якостей, які є в характері основними. Негативного студент позбавиться безболісно, якщо педагог вміє побачити і проектувати в ньому позитивне, вміє орієнтуватися тільки на це хороше, постійно розвивати його, пробуджуючи у вихованця почуття власної гідності. Не можна формувати особистість, не виховуючи у неї почуття власної гідності [4].

Часто педагоги забувають, що студент – це особистість, дуже чутлива і до того ж досить активна, яка росте, розвивається, палко оберігаючи свою незалежність, маючи бажання якнайшвидше подорослішати, замислюється про своє майбутнє. Саме в цей період необхідна найбільша увага педагога до кожного, це час, коли педагог має можливість своєчасно підтримати хороші наміри студента, допомогти у виборі подальшого життєвого шляху. Тут необхідно врахувати індивідуальні особливості кожного вихованця. Якщо педагог буде підходити до усіх стандартно, використовувати одні методи виховання, ігноруючи індивідуальні потреби і особливості, стаючи співучасником тих, хто допускає педагогічний брак.

Нам, працівникам освіти, суспільство довірило найцінніший скарб: виховання громадянина, патріота і просто чесну, щирю, добру, порядну людину. Виховати таку особистість неможливо тільки звичайним навчанням чи моралізованістю. Морально стійкий характер формується тільки в постійній дії. Нашому суспільству не потрібні пасивні виконавці чужої волі, які не мають особистої ініціативи, стремління творити. Тому так необхідно вичленити із навчально-виховної роботи байдужість, пасивність, нудьгу, сліпе слідування шаблонним формам та методам виховання, зловживання словесними методами. “Діти, – писав А.С. Макаренко, – це живі життя, життя прекрасні, а тому потрібно ставитися до них, як до товаришів і до громадян, потрібно бачити і поважати їхні права та обов’язки, право на радість і обов’язок відповідальності” [4].

Досвід талановитого педагога ми розглядаємо як гармонійне ціле, що містить багато методів та прийомів, організаційних форм, вдало використаних на практиці. В своїй виховній діяльності А.С. Макаренко завжди умів відшукати метод, майстерно використати його. У своїй роботі Антон Семенович не бачив дрібниць. На його думку, у вихованні важливо все. Кожна деталь виховної роботи має велике значення за умови, якщо вона знаходиться в гармонійному поєднанні одна з одною. Тому і опора на позитивне як компонент, що входить в арсенал макаренських принципів виховної роботи, розгляда-

ється в тісному взаємозв'язку з іншими, дуже важливими елементами виховної роботи, які сприяють розкриттю кращих якостей, всебічному творчому зростанню [4].

Хорошим педагогом є той, хто постійно відчуває і кожного вихованця, і колектив в цілому. Без цієї якості він не зможе ні навчити, ні виховати. Переступивши поріг класу, аудиторії вчитель повинен відчувати і усвідомлювати, що перед ним колектив людей певного віку, розвитку, рівня знань, духовних потреб, з певними позитивними та негативними сторонами. Висловлюючись іншими словами, групу можна порівняти з музичним інструментом: не знаючи можливостей інструмента, не переконавшись в тому, що він готовий до гри, музикант не приступить до виконання музичного твору. Адже струни в інструменті кожна звучить по-своєму, і хороший музикант завжди чує звучання кожної з них.

В кожній групі до тридцяти студентів. Усі вони мають різні характери, різні темпераменти, різні нахили. Кожен – свої індивідуальні особливості, по-своєму «звучить», і якщо поведінка студента не відповідає усталеним нормам, потрібно приймати міри, щоб виправляти становище.

Чутливість у вихованні ми розуміємо так: вміти розібратися в настрої студента, зрозуміти його внутрішній світ. Потрібно ще вміти жити думками та почуттями студентів, поділяти їх тривоги та хвилювання, своєчасно відкликатися на їх прохання. А.С. Макаренко завжди знав, чим живе колектив, його потреби, як він розвивається, як рухається вперед, відчуючи одночасно кожного вихованця. Антон Семенович був глибоко переконаним в тому, що кожен член колективу дуже швидко реагує на навколишній світ, великий педагог вмів дійсно впливати на кожного вихованця окремо, спираючись з великим педагогічним тактом на позитивне. Він уважав, що завданням виховання є «слідуючи за якостями особистості, за її нахилами..., направити цю особистість в найбільш потрібну для неї сторону» [3].

Відносини між А.С. Макаренко і його вихованцями будувалися на розумній психолого-педагогічній основі. У формуванні цих взаємовідносин величезну роль відіграла особистість А.С. Макаренка, його авторитет. «У вихованні, – справедливо говорив К.Д.Ушинський, – все повинно будуватися на особистості вихователя, тому що виховна сила виливається тільки з живого джерела людської особистості. Ніякі закони та програми, ніякий штучний організм, як би хитро він не був задуманий, не може замінити особистості у справі виховання» [6]. Пробуджувати та закріплювати в студентів позитивні якості можуть лише ті педагоги, чий моральний образ служить зразком для наслідування. На жаль, є сьогодні ті викладачі, які забувають про педагогічну роль свого морального образу, свого авторитету у справі виховання студентів, не надають значення тому, який вплив має їхня особистість на студентський колектив. Зазначимо, що різні порушення порядку в багатьох випадках є результатом відсутності взаємоповаги і довіри між викладачем та студентом. Кожному педагогу-вихователю необхідно пам'ятати слова З.Ф. Єсаревої: «... якщо вчитель авторитетний, то в деяких людей на все життя залишаються

слід його впливу. Ось чому так важливо, щоб вчитель слідкував за собою, щоб відчував, що його поведінка і його дії знаходяться під сильним контролем” [1].

Необхідно зробити все можливе, щоб студенти любили вчитися і трудитися, щоб навчання та праця були їм приємними, стали джерелом радості. Вчитель повинен глибоко проникати в процеси розумового та фізичного розвитку кожного студента, помічати зміни в його внутрішньому світі, і в самий потрібний момент підтримати його, допомогти повірити у власні сили. Адже відомо, що невпевненість завжди породжує страх, апатію, байдужість до науки, до викладача. Студент шукає сили для викорінення своїх недоліків. Джерелом цієї сили є його успіхи.

Є педагоги, начебто добрі, але ця доброта має тільки зовнішній характер, далека від дійсної турботи про вихованців. Студенти люблять, коли викладач і вся група визнають і стверджують їхні, навіть незначні, гарні вчинки. І, навпаки, дуже боляче реагують на покарання, якщо вони проходять на очах всього колективу. Потрібно бути дуже обережним, оскільки найменша несправедливість боляче ранить душу кожного вихованця. На нашу думку, покарання можна використовувати тільки за ті вчинки, які зроблені навмисно. Головне для нас, педагогів, щоб студент морально пережив покарання. Та досить часто ми бачимо на практиці, що примусити студента зрозуміти свою провину можна вибаченням.

На завершення ми хочемо ще раз зазначити, що опора на позитивне, педагогічний оптимізм є важливим принципом соціалізації студентів. Відшукати позитивне в студента може тільки той педагог, який любить свою роботу та тих, з ким працює, який вірить в кожного студента, турботливий та уважний, авторитетний, той, хто є взірцем для вихованців та колег, хто вміє пробудити оптимістичне ставлення до навчання та розвивати почуття власної гідності, впевненості в свої сили.

ЛІТЕРАТУРА

1. Есарева З.Ф. Особенности деятельности преподавателя высшей школы. – Л., 1974.
2. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении. – М., 1987.
3. Макаренко А.С. Методика виховної роботи. Збірник творів. – К., 1990.
4. Макаренко А.С. Педагогические сочинения в 8 т. – Т. 3. – М., 1983.
5. Мудрик А.В. Учитель: мастерство и вдохновение. – М., 1986.
6. Ушинский К.Д. Педагогические сочинения: В 6 томах / Сост. С.Ф. Егоров. – М., 1988-1990.